

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
Δ.ΜΕΛΙΣΣΑΣ

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΛΕΙΦΟΡΙΑΣ

Το δικαίωμα στο περιβάλλον και η αρχή της αιεφορίας.

Η προστασία του
περιβάλλοντος
και η οικονομική ανάπτυξη

αποτελούν μεγέθη
σε κάθε σύγχρονη
κοινωνία που
συνήθως
αντιπαρατίθενται
και όχι σπάνια
συγκρούονται.

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ Η΄ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Καμιά οικονομία δεν μπορεί να είναι μακροπρόθεσμα βιώσιμη, εάν δεν λαμβάνει μέτρα για σημαντική εξοικονόμηση των φυσικών πόρων και μια ήπια διαχείριση των οικοσυστημάτων.

Σύμφωνα με τον κανόνα της βιώσιμης ανάπτυξης είναι επιτρεπτή εκείνη η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις εύλογες ανάγκες της παρούσας γενεάς χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανοποίηση των αναγκών των μελλουσών γενεών.

ΙΣΟΤΗΤΑ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΩΝ ΓΕΝΕΩΝ

✦ Από τον θεμελιώδη κανόνα προκύπτει ότι επιβάλλεται πρωτίστως η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος της χώρας για τη μεταβίβαση του ακεραίου στην επόμενη γενιά, ώστε να υπάρχει η επιβαλλόμενη ισότητα ικανοποίησης των αναγκών μεταξύ των γενεών. Στόχος είναι μια **οικονομική ανάπτυξη**, που τα αγαθά της θα μοιράζονται δίκαια, και θα διασφαλίζεται η φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων ΣτΕ 3944/2015

Η αειφορία έχει τις ρίζες της στη γερμανική δασική επιστήμη στις αρχές του 18^{ου} αιώνα (Nachhaltigkeit). Το περιεχόμενό της αφορούσε τη διαχείριση των δασών, έτσι ώστε η χρησιμοποίηση του δασικού πλούτου για την κάλυψη των υλοτομικών αναγκών να μην υπερβαίνει την ικανότητα ανανέωσης των δασών.

Τρεις είναι οι βασικοί κανόνες για τη διαχείριση των φυσικών πόρων :

1. Ο ρυθμός μείωσης των ανανεώσιμων πηγών δεν θα πρέπει να ξεπερνά τους ρυθμούς ανανέωσή τους.
2. Οι μη ανανεώσιμες πηγές επιτρέπεται να μειωθούν μόνο στο μέτρο που υπάρχουν ισοδύναμες εναλλακτικές προοπτικές.
3. Δεν θα πρέπει δηλαδή να παράγονται περισσότεροι ρύποι από αυτούς που μπορεί να αποδεχθεί το οικοσύστημα

Το δικαίωμα στο περιβάλλον (24 παρ. 1Σ.)

«Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα καθενός.»

Αποτελεί κοινό τόπο, ότι σε μια σύγχρονη κοινωνία δεν νοείται **χωρίς οργάνωση της χώρας**, και γι αυτό το λόγο η προστασία του φυσικού, πολεοδομικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί σε κάθε περίπτωση τη βασική συνιστώσα του περιβαλλοντικού Συντάγματος. (24 παρ. 2)

Έτσι ειδικότερες εκδηλώσεις της προστασίας του περιβάλλοντος είναι **ο σχεδιασμός των πόλεων, η προγραμματισμένη και οργανωμένη επέκτασή τους, η ανάπτυξη των οικισμών με σύγχρονες συνθήκες**. Με άλλα λόγια, η προστασία του πολεοδομικού και οικιστικού περιβάλλοντος καταλαμβάνει κάθε πολεοδομική και οικιστική δραστηριότητα στις πόλεις, στις κωμοπόλεις, στα χωριά και διάφορες βιομηχανικές ή παραγωγικές εγκαταστάσεις.

ΔΕΣΜΙΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΓΙΑ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ

- ✖ Η διοίκηση έχει υποχρέωση και όχι διακριτική ευχέρεια για τη θέσπιση προστατευτικών μέτρων για τη βιοποικιλότητα (ΣτΕ 1182/1996)
- ✖ Βιοποικιλότητα : η ποικιλία των ζώντων οργανισμών πάσης προελεύσεως περιλαμβανομένων μεταξύ άλλων των χερσαίων , θαλάσσιων και άλλων υδατικών οικοσυστημάτων και οικολογικών συμπλεγμάτων .

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

- ✖ Τα όργανα της νομοθετικής και εκτελεστικής λειτουργίας πρέπει να λαμβάνουν τα απαιτούμενα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα παρεμβαίνοντας στο αναγκαίο βαθμό στην οικονομική ή άλλη ατομική ή συλλογική δραστηριότητα. Κατά τη λήψη των ανωτέρων μέτρων, η στάθμιση των προστατευομένων αντίστοιχων εννόμων αγαθών πρέπει να συμπορεύεται προς την υποχρέωση της πολιτείας να μεριμνά για την προστασία του περιβάλλοντος κατά τέτοιο τρόπο , ώστε να εξασφαλίζεται η βιώσιμη ανάπτυξη. ΣτΕ 387 /2014

Πολιτιστικό Περιβάλλον

Εύλογη είναι επίσης η μέριμνα του νομοθέτη για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, η οποία ανάγεται στο άρθρο 24 του Σ. σε υποχρέωση του Κράτους. Σε αυτήν παραπέμπει και η παρ. 6 του άρθρου 24 Σ. διευκρινίζοντας ότι **παρεχόμενη προστασία καταλαμβάνει τα μνημεία, τις παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία**. Το Σύνταγμα καταλαμβάνει περαιτέρω και κάθε άλλη μορφή πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Η αρχή της πρόληψης

Η αρχή της πρόληψης επιτάσσει την προληπτική προστασία του περιβάλλοντος. Επιβάλλει στις αρμόδιες αρχές τη λήψη κατάλληλων μέτρων προκειμένου να προλαμβάνουν ενδεχόμενους κινδύνους για τη δημόσια υγεία, την ασφάλεια και το περιβάλλον.

Η αρχή της προφύλαξης

σημαίνει, ότι η πολιτική προστασία του περιβάλλοντος δεν πρέπει να επιδιώκεται μόνο με αμυντικά μέτρα αποτροπής επικείμενων κινδύνων, αλλά και με **θετικά μέτρα πρόληψης κινδύνων** που μπορεί να βρίσκονται ακόμη και κάτω από το κατώφλι της επικινδυνότητας.

Η αρχή της προφύλαξης είναι το προϊόν της πιθανότητας επέλευσης ενός κινδύνου και της επαπειλούμενης ζημιάς.

Πρόκειται για τη γερμανική θεωρία «όσο – τόσο» (Je desto-Formel) κατά την οποία όσο μεγαλύτερη είναι η επαπειλούμενη ζημιά και η επιστημονική αβεβαιότητα για τον ενδεχόμενο κίνδυνο, τόσο χαμηλότερο πρέπει να είναι το όριο του νομικά ανεκτού ορίου κινδύνου ή διαφορετικά όσο μεγαλύτερη είναι η σημασία του εννόμου αγαθού που πρόκειται να προστατευθεί, τόσο μικρότερος πρέπει να είναι ο βαθμός πιθανότητας της επέλευσης του κινδύνου.

Η αρχή της ήπιας ανάπτυξης.

Η διάκριση σε συνήθη και ευπαθή ή ευαίσθητα οικοσυστήματα στα οποία ανήκουν τα δάση, τα μικρά νησιά, οι ακτές.

Η αρχή του σεβασμού της φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων.

Σημαίνει ότι κατά η κατασκευή και διαχείριση των ανθρωπογενών συστημάτων δεν πρέπει να παραβιάζει την φέρουσα ικανότητα αυτών των ίδιων και των χερσαίων, υδάτινων, θαλασσίων οικοσυστημάτων που επηρεάζονται από αυτά .

Η αρχή του περιβαλλοντικού κεκτημένου.

Σημαίνει ότι πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια για να αποφεύγεται η περαιτέρω επιδείνωση του περιβάλλοντος, έτσι ώστε, εάν δεν είναι δυνατή η βελτίωσή του να διατηρείται τουλάχιστον το υπάρχον status quo.

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»

Η κοινοτική αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» έχει στόχο να ωθήσει τους εν δυνάμει ρυπαντές να μειώσουν τα επίπεδα ρύπανσης, να ερευνήσουν για «καθαρές τεχνολογίες» και λιγότερο ρυπογόνων προϊόντων καθώς και για πιο εκλογικευμένη χρήση των φυσικών πόρων.

Η αρχή αυτή, στο Διεθνές Δίκαιο ερμηνεύεται ως η υποχρέωση του ρυπαίνοντος ή και χρήστη του περιβάλλοντος, να φέρει την επιβάρυνση του κόστους της ρύπανσης που προκαλεί και της αποκατάστασης και επαναφοράς στην προτεραιά κατάσταση.

Με τη φορολόγηση των φορέων βλαπτικών για το περιβάλλον δραστηριοτήτων εξαναγκάζονται οι επιχειρήσεις να προσαρμόζουν τις δραστηριότητες τους στις απαιτήσεις της προστασίας του περιβάλλοντος.

Ακόμη χαρακτηριστικό γνώρισμα του περιβαλλοντικού τέλους αποτελεί το γεγονός ότι μία συγκεκριμένη περιβαλλοντικά ζημιογόνα συμπεριφορά, όπως η εκροή ρυπογόνων ουσιών στα ύδατα ή η δημιουργία συγκεκριμένου είδους αποβλήτων κατά την παραγωγική διαδικασία, είναι επιτρεπτή μόνο με την καταβολή ενός ορισμένου χρηματικού ποσού. Ο βασικός σκοπός που επιδιώκεται με τη θέσπιση του τέλους έγκειται, στη μείωση ή και τον περιορισμό της ρυπογόνας συμπεριφοράς καθώς ο φορέας μίας παραγωγικής διαδικασίας έχει πάντοτε ως βασικό κίνητρο την αποφυγή πληρωμής ή τη μείωση του εκάστοτε επιβαλλόμενου τέλους. Παράδειγμα η επιβολή του στη Βενζίνη στην Ο.Δ. Γερμανία.

Τέλος η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» ευνοεί την καθιέρωση ευθύνης από διακινδύνευση του φορέα επικινδύνων για το περιβάλλον έργων, δραστηριοτήτων ή εγκαταστάσεων. Η Οδηγία 2004/35/ΕΚ για την αστική ευθύνη για τις περιβαλλοντικές ζημίες εισάγει καθεστώς υποχρέωσης αποκατάστασης του περιβάλλοντος στην περίπτωση εκείνη κατά την οποία φορέας εκμετάλλευσης προκαλέσει ρύπανση, οπότε είναι οικονομικά υπεύθυνος για την αποκατάσταση της ζημίας και της επαναφοράς του περιβάλλοντος.

Περιβαλλοντική Ζημία είναι η πρόκληση μετρήσιμης δυσμενούς μεταβολής του φυσικού πόρου και συγκεκριμένα η ζημία που προκαλείται: στα προστατευόμενα είδη, καθώς και στους φυσικούς οικοτόπους όπου αυτά διαβιούν, όπως αναφέρονται στις Οδηγίες 79/409/EK (για τη διατήρηση όλων των ειδών αγρίων πτηνών) και 92/43/EK (για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας),

στα ύδατα με αποτέλεσμα την πρόκληση οποιασδήποτε μόλυνσης του εδάφους, η οποία προκαλεί σοβαρό κίνδυνο δυσμενών συνεπειών για την ανθρώπινη υγεία.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «Ο ΡΥΠΑΙΝΩΝ ΠΛΗΡΩΝΕΙ

- α) Εφαρμογή αρχής:** Στα λατομεία όταν υφίσταται άδεια λειτουργίας εφαρμόζεται η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» μέσω επιβολής φόρου σε κάθε κυβικό μέτρο θραυστού υλικού που εξορύσσεται. Εξ άλλου, στο πέρας της λειτουργίας τους, τα λατομεία, έχουν την υποχρέωση ανάπλασης της περιοχής εξόρυξης και αποκατάστασης της περιοχής κατόπιν ειδικής μελέτης.
- β) Χρονική αφετηρία και τρόπος εφαρμογής:** Στην πραγματικότητα, τα περισσότερα λατομεία στην Ελλάδα, λόγω της αυστηρής προβλεπόμενης νομοθεσίας (μεγάλες υποχρεωτικές αποστάσεις από οικισμούς, πρωτεύον και δευτερεύον οδικό δίκτυο, περιοχές Natura, αρχαιολογικούς χώρους κ.α.), λειτουργούν χωρίς άδεια, δεν καταβάλλονται φόροι για την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ σπάνια πραγματοποιούνται έργα αποκατάστασης των υπαίθριων εκμεταλλεύσεων σε λατομεία που τερματίζουν τη λειτουργία τους.

Η αστική ευθύνη στο κοινοτικό δίκαιο περιβάλλοντος

Με βάση την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», εκδόθηκε η Οδηγία 2004/35/ΕΚ της 21^{ης} Απριλίου 2004 που στοχεύει στη δημιουργία ενός δικτύου κρατών προκειμένου η περιβαλλοντική ζημία να προλαμβάνεται ή να αποκαθίσταται με εύλογο κόστος.

Θεμελιώδης αρχή αυτής της Οδηγίας είναι ότι οικονομικώς υπεύθυνος είναι ο φορέας εκμετάλλευσης ή δραστηριότητα του οποίου προκάλεσε την περιβαλλοντική ζημία ή τον άμεσο κίνδυνο ζημίας. Με τον τρόπο αυτό παρακινούνται οι φορείς εκμετάλλευσης να ελαχιστοποιούν τους κινδύνους περιβαλλοντικής ζημίας προκειμένου να αποφύγουν τη σχετική ευθύνη.

Η Οδηγία 2004/35, ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το ΠΔ 148/2009, με στόχο την επίτευξη υψηλότερου επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος. Διαμορφώνει ένα συνολικό πλαίσιο που εγγυάται την προστασία του περιβάλλοντος μέσω της πρόληψης και αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημίας, όπου το κόστος δεν θα επιβαρύνει τους φορολογούμενους, αλλά τον «ρυπαίνοντα». Η περιβαλλοντική ευθύνη αναφέρεται σε βλάβες που προκαλούνται στη βιοποικιλότητα, στο έδαφος και στα νερά (επιφανειακά και υπόγεια) και καθιστά τον ρυπαντή περιβαλλοντικά και οικονομικά υπεύθυνο έναντι της λήψης των μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης της ζημίας και της κάλυψης του κόστους αυτών.

✦ Επίσης, οι δημόσιες αρχές θα πρέπει να μεριμνούν, ώστε οι επιχειρήσεις να λαμβάνουν και να χρηματοδοτούν οι ίδιες τα αναγκαία μέτρα πρόληψης ή αποκατάστασης, άλλως υποχρεούνται να τα λαμβάνουν οι ίδιες και στη συνέχεια να ανακτούν το κόστος από τον ρυπαίνοντα.

ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2004/35(ΠΔ 148/2009) :

- × ο φορέας εκμετάλλευσης δεν επωμίζεται το κόστος των δράσεων αποκατάστασης όταν:
- × **α)** η ζημία στο περιβάλλον (από εκπομπή ή συμβάν) «επιτρέπεται» από διοικητικές άδειες (παραχωρημένη νόμιμη εξουσιοδότηση) που εφαρμόζουν κοινοτικά νομοθετικά μέτρα και
- × **β)** αποδεικνύει ότι δεν είχε πιθανολογηθεί ότι δραστηριότητες θα προκαλούσαν ζημιά σύμφωνα με τις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις που ήταν διαθέσιμες κατά τον χρόνο που έλαβε χώρα η εκπομπή ή δραστηριότητα.

Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ Ο ΡΥΠΑΙΝΩΝ ΠΛΗΡΩΝΕΙ

Η διατήρηση του περιβάλλοντος σε αποδεκτή κατάσταση εξαρτάται αποκλειστικά από την υλοποίηση των μέτρων που αποφασίζουν οι δημόσιες αρχές ανεξάρτητα του ποιος πληρώνει. Παράδειγμα: Συχνά στη χώρα μας η έλλειψη ολοκληρωμένων συστημάτων διαχείρισης και διάθεσης αποβλήτων δεν οφείλεται στην άρνηση των ρυπαντών να πληρώσουν αλλά στην άρνηση των τοπικών κοινωνιών να φιλοξενήσουν τους Χώρους Υγειονομικής Ταφής.

ΧΥΤΑ

- ✘ Χώροι υγειονομικής ταφής ορίζονται οι χώροι διάθεσης των αποβλήτων με εναπόθεση των αποβλήτων πάνω ή μέσα στο έδαφος, με τις ακόλουθες προϋποθέσεις : α) τα απόβλητα να έχουν υποστεί επεξεργασία πριν από την απόθεσή τους στο έδαφος β) τα επικίνδυνα να ενταφιάζονται σε ειδικούς χώρους ταφής επικινδύνων αποβλήτων γ) τα αδρανή απόβλητα να ενταφιάζονται σε ειδικούς χώρους αποκλειστικά για αδρανή υλικά .
- ✘ Δεν επιτρέπεται κατ αρχήν ο ενταφιασμός υγρών , εύφλεκτων , εκρηκτικών , οξειδωτικών , μολυσματικών νοσοκομειακών ή κλινικών αποβλήτων ή χρησιμοποιημένων ελαστικών

ΑΡΧΗ ΙΕΡΑΡΧΙΣΗΣ ΜΟΝΟ (ΓΙΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ)

- ✖ Η αρχή της ιεράρχησης πρέπει να ακολουθεί την παρακάτω σειρά που αφορούν την παραγωγή και τη διαχείριση αποβλήτων:
- ✖ α) πρόληψη β) προετοιμασία για επάναχρηση γ) ανακύκλωση δ) άλλου είδους ανάκτηση ε) διάθεση δηλαδή η διάθεση των αποβλήτων γίνεται μόνο για τις ποσότητες των αποβλήτων που δεν έχουν ανακυκλωθεί ή δεν έχουν ανακτηθεί .

ΑΡΧΗ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗΣ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΚΑΤΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΠΗΓΗ

- ✕ Εάν τα προληπτικά μέτρα δεν έχουν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα και επέρχεται οικολογική ζημιά, το άρθρο 191 της ΣΛΕΕ διατάσσει την επανόρθωση του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή, όπως στη διαχείριση και διάθεση των αποβλήτων (ΔΕΚ υποθ C-2/1990, C-422/1992 αποφ.της 10.5.1992)

Η αρχή της συμμετοχής των πολιτών. Το δικαίωμα της ελεύθερης πληροφόρησης για θέματα περιβάλλοντος.

Η αρχή της συμμετοχής των πολιτών αναδεικνύει το **ρόλο του πολίτη** στο πεδίο της προστασίας του περιβάλλοντος και αποτελεί το κρισιμότερο εργαλείο για την επιβολή της κοινοτικής νομιμότητας, διότι η Ε.Ε. δεν διαθέτει επαρκείς ελεγκτικούς μηχανισμούς επιτόπιας έρευνας και επέμβασης.

Η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή τους.

Όταν τα προληπτικά μέτρα δεν έχουν τα αποτελέσματα που αναμένονται και επέρχεται οικολογική ζημία, πρέπει η αποκατάσταση της ζημίας να γίνει πρωτίστως στην πηγή. **Διότι η οικολογική ζημία δεν περιορίζεται σε ορισμένο χώρο αλλά διαχέεται** είτε από τη φύση της (π.χ. διασυνοριακή ρύπανση), είτε ηθελημένα (π.χ. μεταφορά αποβλήτων).

Η αρχή της εγγύτητας επιβάλλει τη διαμόρφωση ενός δικτύου που να επιτρέπει τη διάθεση των αποβλήτων στην πλησιέστερη δυνατή εγκατάσταση με μέριμνα συγχρόνως για την προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

Βασιλειάδης/Διβάνη/Κουσκουνά/Παπαπετρόπουλος
Περιβάλλον ,2016.

- Γ.Σιούτη, Εγχειρίδιο δικαίου του περιβάλλοντος , 2011
- Γ.Παπαδημητρίου , Συνταγματικές Μελέτες ,2009,
- Ε.Κουτούπα –Ρεγκάκου, Δίκαιο του Περιβάλλοντος 2008
- Ι. Καράκωστας, Περιβάλλον & Δίκαιο, Δίκαιο Διαχείρισης
και Προστασίας των Περιβαλλοντικών Αγαθών, 2006